

Պէպէ մօրէն անբաժան էր, և իւր ա-
նոյշ նայուածքին մէջ տեսակ մը փայլ
ցոլաց՝ երբ լսեց բժշկին այս խօսքերը՝
որ կ'ըսէր իւր մօրը.

«Տիկին, կրցածիս չափ պատերազմե-
ցայ հիւանդութեան դէմ... բայց բնու-
թեան ամէն տարբեր ինծի դէմ կը դա-
ւաճանին: Արեան փերմութիւնը օրէ օր կը
նուազի... յոյսս այլ եւս չ'ընկերբ հետս...
... մերձաւոր օր մը... երբ տերեւները
ծառերէն թօթափին... սարսափի օր մը
պիտի ըլլայ»:

«Ո՛վ ազնիւ բժիշկ, ո՛վ սուրբ բարե-
կամ, ողորմէ ինծի. հրաշք մ'ըրէ. ա-
զատէ՛ Միմիս, ազատէ՛, և Աստուած
վարձըդ պիտի տայ»... կը հեծծէր հէք
մայրը:

Բժշկին աչաց մէջ փայլեցան արցունքի
կաթիլներ. մահուան դէմ բողոք մ'էլ
այն՝ գիտութեան ներկայացուցչին սրտէն
բարձրացած: Ժայռի մը վրայ խորտա-
կուող ալեաց մօղնչիւններու նման խուլ
հեկեկանքներ թշուառ կնոջ կուրծքին կը
բաղկէին:

Պէպէ այս արցունքներն ու հեծծանք-
ները չտեսաւ չլսեց, որովհետեւ հեռացեր
էր այն տեղէն:

*
**

Ճաշի զանգակը հնչեց տխուր գան-
գիւնով մը...

Ընտանեաց անդամները՝ իբրեւ մէյմէկ
հրաւիրեալ հոգեգէշներ մահազդեցիկ հաց-
կերոյթի մը՝ անշշուռ ժողովեցան, տխուր
և յուսահատ իրարու երեսը դիտելով...
միայն Պէպէ հոն չէր:

Մայրը զինքը փնտռելու գնաց:

Պարտիզին դուռը բաց մնացեր էր:

Ամենէն աւելի կանաչազարդ ծառին
բարձրագոյն ճիւղին վրայ թառած՝ Պէպէ
եռանդեամբ տերեւներն իրարու կը կարէր
և բնոյն հետ կը կապէր, և իւր վարդա-
գոյն շրթներուն վրայ չարահանիկ ծիծաղ
մը կը թրթորար:

«Հոդ ի՞նչ կ'ընես», գոչեց մայրը՝ ապ-
շած զարմանքէն:

«Ի՛նչ... չլսեցի՛ր ուրեմն բժշկին ըսածը
թէ մեր Միմին այն ատեն պիտի մեռնի՛»
երբոր տերեւները թափին:

«Այո՛, գառնուկս. բայց դուն ի՞նչ կ'ը-
նես»:

«Ի՛նչ կ'ընեմ, ի՛նչ կ'ընեմ. չե՛ս հաս-
կընար դեռ: Ես հիմայ ետեւէ եմ տերեւ-
ներն իրարու հետ կարելու և ամուր
կը կապեմ. տեսնենք թէ ալ պիտի կա-
րենա՞ն թօթափիլ, տեսնենք թէ ալ պիտի
մեռնի՛ Միմին...»:

ՅՈՎԱԿԻՄ ԴԵ ԱՌԱՌՈ
(Փարբուցիսի)

ՀԱՆԴԻՍ ՀԱՆԴԻՍԻՑ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԱՅ ՄԱՐՈՒԼԸ

Կարծեմ առաջին անգամն է որ նոր
գլուխ մը կը բացուի Ամերիկահայ մա-
լուրը պատկերացնող. այդ արդէն քանի
մը տարիներ առաջ պէտք էր սկսել:

Գաղթականութիւն բառը միշտ տխու-
թեամբ մը կը զրենք և կը կարգանք,
ցաւօք վստահ ըլլալով՝ որ անոր մէջ կը
կորսուին ազգի մը մէկ մասը: Այս հա-
մոզումը մեր մէջ գոյացած է երբ կը
տեսնենք պատմութեան մէջ որ գաղթա-
կան հայերը այսօր հազիւ միայն իրենց
հետը ձգած են. երբ կը տեսնենք այս-
օրուան հարուստ Պոլսահայը որ Բարիզի
մէջ կը մոռնայ իր մայրենի լեզուն, իր
հայերէն անունը, իր ազգը և ալ կը դա-
դրի հայերէն մտածել:

Սակայն պէ՛տք է նոյնը կարծել Ամե-
րիկահայ գաղթականութեան վրայ: Երբ
համիտեան ջարդերը ու հալածանքները
Ամերիկահայ գաղթականութիւնը բազմա-
ցուցին՝ յուսահատած էինք, և հազիւ քանի
մը տասնեակ տարիներու կեսնք կը կար-
ծէինք ապրել այդ հայ գաղթականութիւ-
նը. բայց սխալած էինք: Պոլսեցին կամ
ազնոսական հայութիւնը չէ՛ր որ կը գաղ-

թէր, այլ գաւառացիին, Մշեցիին, Խարբերդցիին, հայր վերջապէս որ իր սիրտը անբաժան իր հայրենիքէն՝ անոր կարօտով կ'ապրէր:

Ամերիկան՝ քաղաքակիրթ աշխարհն է. այդ ալ նպաստեց որ հայը՝ հայ ապրէր առանց իր ազգային զգացումներէն բան մը կորսնցնելու. գաւառացի հայը որ իր երկրին մէջ դպրոց չէր տեսած՝ այդ աշխարհին մէջ ստիպուեցաւ դպրոց յաճախել, առանց նկատողութեան առնելու որ զաւակներու հայր էր միանգամայն: Հաւատեան այն խիստ շրջանին մէջ, գիտենք, թէ Ամերիկայի գաղթական հայերը չէին մոռնար իրենց ծնողը, իրենց հայրենեաց բարեգործական հաստատութիւնքը և զըպրօցները և իւրաքանչիւրը իրեն կարողութեան համեմատ դրամական օգնութիւն կ'ընծանէր:

Այդ գաղթականութիւնը որ իր հետ կ'ապրեցնէ իր երկրին սովորութիւնը, իր հայրենիքին սէրը, իր լեզուն, իր ազգային ինքնայատուկ զգացումները, այդ գաղթականութիւնը հայ պիտի մնայ միշտ. աւելի՛ հայ քան այն անտարբերները՝ որոնք թէև հայրենեաց ծոցը կ'ապրին:

Այս գաղթականութիւնը որ այսօր 20,000էն 25,000 կը հասնի՝ ըստ իս ազգի մը գլխաւոր հատուածը կը ներկայացնէ:

Տաճկահայ կ'ըսենք, Ռուսահայ կ'ըսենք և ասոնց համապատասխան՝ ամբողջ Արտասահմանեան հայութիւնը միացնելով՝ Արտասահմանի գրականութիւն կամ մամուլ կ'ըսենք. այսօր պէտք է այդ բաժանումներուն մէջ առանձին գլուխ մը բանանք և ըսենք Ամերիկահայ մամուլ և գրականութիւն, և կարծեմ — թող շատ տարբրինակ չերեւայ — Ամերիկան աւելի՛ շատ հայ ընթերցող ունի՝ քան Տաճկահայը:

Եւ եթէ Տաճկահայ ու Ամերիկահայ մամուլը դէմ առ դէմ դնենք — համեմատութիւնը միշտ նկատողութեան առնելով — շատ առաւելութիւն պիտի գտնենք վերջնոյս մէջ, ուր չկան այն ամսաթերթերը և օրագիրները՝ որոնք հրապարակ կ'ելլեն

շուտով դադրելու և այս կամ այն անձը խմբագիր մկրտելու համար:

Այսօր Ամերիկահայը 6 թերթ կը հրատարակէ (յորոց Բարդաքացիին վրայ ծանրանալ զանց կ'ընեմ, վասն զի 1910ի թիւերը չենք ստացած տակաւին):

Մեր տնտեսեան առարկայ եղող թերթեր՝ ամէնքն ալ շարաթաթերթ են, մեծադիր (օրագրի մեծութեամբ), ի բաց առեալ կոչնակը որ հանդէսի ձեւով կը հրատարակուի:

* *

Երկրպագէս հրատարակուող շարաթաթերթերուն մէջ ամենէն տարեցն է «Հայրենիք»-ը որ «տասնըմէկերորդ» տարին կը թեւակոխէ և ամերիկահայ

կահայ դաշնակցութեան օրկան կը նկատուի: «Հայրենիք» — ինչպէս բոլոր կուսակցական թերթերը — Հայրենեաց վիճակը կը պատկերացնէ իր նժդեհակից ընթերցողներուն, իսկ Ամերիկահայ կեանքը՝ ընդհանուր հայ ընթերցողներուն, և միանգամայն ընդհանուր քաղաքական տեսութիւններ ընել զանց չընենք, նպատակ ունենալով որ իր ընթերցողը չստիպուի տեղական օտար լրագրիներ կարդալով մայրենի լեզուն մոռնալ սկսիլ: Մեզի համար ո՞րքան հետաքրքրական է գիտնալ Ամերիկայի այս կամ այն նահանգին, քաղաքին մէջ ապրող հայոց թիւը, դիրքը, և այդ՝ իրենց համար ալ ո՞րքան միութարական: Կովկասցի ստորագրողը «վիճակագրական» բաժնին մէջ ընթեռնի յօդուածներ կը ստորագրէ այդ նպատակաւ «Հարաւ. ամերիկեան հայ գաղութները» վերնագրով: Այդ յօդուածէն կ'իմանանք որ սակաւաթիւ են Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղթականները: «Ընդհանուր առումով, կ'ըսէ, ամբողջ Բարդաքիայի Հայերի թիւը 1905ին հազիւ թէ 100-120ի հասնէր, որոնցից գրեթէ 70-80ը Սան Պաօլօ նահանգում: Վերջին չորս տարիների ընթացքում հայերի թիւը գրեթէ

կրկնապատկուած է և հաւանական է որ աւելի եւս աճի, նկատի առնելով Մ. Նա- հանգնեցեալ նկատուող աշխատավարձի նը- լագումը . . . Ձնայելով համեմատաբար չնչին թւին — մի կաթիլ ովկիանոսում՝ թրագիլիայի — մասնաւորապէս Սան Պա- լոյի և Բիո-Դէ-Ժանէշլոյի հայերը սկսում են տեղացիների ուշադրութեան առարկայ լինել... Բիո-Դէ-Ժանէշլոյի համալսա- րանում ամենից շատ աչքի են ընկել մի քանի հայ ուսանողներ, իրեււ ամենից ընդունակ և զմայելի կարողութիւններով օժտուած» (Թիւ 2)։

Հարաւային — Ամերիկայի գաղթական հայերը սակաւաթիւ և հոս հոն ցրուած ըլլալով առ տակաւ տակաւ կը մոռնան իրենց մայրենի լեզուն և « Ամրող Հա- րաւային Ամերիկայում հազիւ թէ երեք օրինակ հայերէն թերթ է կարդացուում և ստացողներն էլ նախապէս ապրած են Մ. Նահանգներում» (Թ. 3)։

« Հայրենիք »-ի մէջ է ներկայապէս « Սիամանթօ »-ն ժընեւէն Պաթըն, « Գրօ- շակ »-ն՝ « Հայրենիք »-ն ուր կ'երեւայ իր կրակոտ քան արցունքոտ քերթուածնե- րով, և ան այս անգամ (Թիւ 3) ո՛րքան անկեղծ զգացումով կը խորհրդածէ կա- ղանդի իրիկունը, խաղաղութեան ու հան- զբառութեան երկրէն դէպ ի հեռուն փոխա- ղորելով, դէպ ի արեւնայից երկիրը... »

*
* *

Նիւ-Էօրքի մէջ կը հրատարակուի « Կոչ- նակ »-ը որ տասներորդ տարին կը թեւա- կորէ։ Ո՛չ մի կուսակցութեան չի պատ- կանիւր. Հայ բողոքական հասարակութեան թերթն է։ Ի սկզբան շատ սեղմ էր իր ծրագիրը և ընդհանուր հայ կեանքով չէր ուզեր զբաղիլ, ինչպէս երբեմն էր « Ա-ւետաբեր »-ը ի կ. Պրիս. բայց այսօր այդ երկուքն ալ լայն էջեր կը նուիրեն Հայ կեանքին և համակրելի կը դառնան։ « Կոչ- նակ »-ը եւս Հայրենիքէն նամակներ կ'ըն- ղունէ և կը հրատարակէ։ Կիւիկեան ա-

դէտին դարման մ'ընելու համար « Կոչ- նակ »-ի խմբագրութիւնը եռանդուն գոր- ծունէշութիւն մը ցոյց տուաւ դրամական հաւաքում ընելու։

Թունուարի առաջին թիւով Բրօֆ. Կա- րապետ Թումանեան, մէկը մեր պատկառելի և համակրելի դէմքերէն, « Լրագրական ա- ռաջնորդութիւն » յօդուածաշարքը կը հրա- տարակէ. ո՛րքան անտեսուած նիւթ մը։ Հրապարակի վրայ այսօրուան քարոզիչն է լրագրութիւնը. « Ժողովուրդը ամէն բան՝ լուր, լոյս, գործելու կարճ ճանապարհ՝ լրագրութենէն կը սպասէ. վայ այն ժո- ղովուրդին՝ որուն առաջնորդները պիտի ըլլան անոնք՝ որոնք առաջնորդուելու ա- լելի՛ պէտք ունին. վայ այն ժողովուրդին որ համերաշխութեան յօդուածը կը կար- դայ լրագրին առաջին էջին վրայ, իսկ երկրորդին վրայ հանդիսատես կ'ըլլայ խմբագիրներու կոխիք։ »

Բրօֆ. Թումանեանի յօդուածը պէտք էին արտատպել բոլոր թերթերը որ հա-ւատքը ունենայինք թէ գէթ կարդացած են։ Տըթ. Մ. Ս. Գարբիէլեան՝ իբր քար- տուղար՝ « Հայ Յատաշղիմական ընկերա- կցութեան » պէտքը կը զգացնէ այդ նպա- տակով կեդրոնական ընկերակցութեան մը։ « Բարեգործական »-ը որ Եզրպոստ հիմնուեցաւ, արդէն ծաւալիւ կստած է և արդիւնքն ալ ակնյայտի, կը մաղթենք որ սա եւս իր դերն ունենայ։ « Բարե- գործական » և Յատաշղիմական այսպէս՝ պիտի ըլլան ազգին երկու պաշտպան բա- զուկները, պիտի ունենան իրենց յատուկ և մասնաւոր դերը։ Առաջինը հաց պիտի տայ անօթիին... Իսկ երկրորդը, Յատաշ- ղիմականը միջոց պիտի ըլլայ կեննէն խելացի, Հայերուն իմաստութիւնը ծա-ռայեցնել բոլոր Հայ ժողովուրդին ուղիղ քաղաքական հասկացողութիւններու և ու-ղիղ ընթացքին։ Առաջինը՝ շատ դրամի կարօտ է, երկրորդը՝ շատ մարդու» (Հմտ. Թիւ 2)։

Կը փափագինք և կը մաղթենք որ հայ սրտերը արձագանգ տան զբազէտ Տըթ.ին կոչին։

*
**

Երիտասարդ Հայաստանը եօթներորդ տարին կը թեւակոխէ, սա եւս Նիւ-Եօրք կը հրատարակուի մեծադիր քառիջեայ, որ ընդհանուր հայ կեանքով և զրակա- նութեանմբ զբաղելով՝

ԵրԻՏ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ իրր Հնչական կու- սակցութեան թերթը նոյն կուսակցութեան խնդիրներով կը ծան- րանայ: Պէտք է որ ազգը ճանչնայ իր այն նահատակները՝ որոնք ազատութեան զոհուեցան լուսթեանմբ և անշշուկ, խնա- կալութեան օրով նահատակին մայրն իսկ կը վախէր արցունք մը ձգել որդւոյն ճակտին վրայ, այսօր պէտք է իւրաքան- չիւր կուսակցութիւն իր դիւցազն նահա- տակներու գործունէութիւնը պատմէ իր ընթերցողներուն ինչպէս որ Լեւոն Մար- տիրոսեան «Հնչական երկու հերոսներ — Յակոբ—Յարէր»ի կեանքերը կը պատմէ հետաքրքրական մանրամասնութիւններով: (Յունուար 5, 12):

Խարբերդէն Համբ. Գ. Հրացայտ, որ Սահակ—Մարտիրով կը ճանչցուի Պոստոյ մա- մուլին մէջ՝ կ'երեւայ «Կարօտի նամակ ընկերի մը» քերթուածով:

*
**

Երեւ տարի առաջ Սուրէն Պարթեւ Պոսթոնի մէջ հրատարակել սկսաւ քառ- իջեայ Ազգը որ յետոյ 8 էջերու վերածեց, այսօր այդ թերթը որ զրականութեան սիւնն էր նուիրէ՝ Հ.

ԱԶԳ. և ԱՍՊԱՐԷՃ Ս. Ու. կուսակցութեան Ամերիկայի օրկանն է. ազգային կեանքէ վիպակներ և լուրջ քա- ղաքական տեսութիւններ ունի: Ատրու- շանը Յունուարով Հ. Ալիշանը կ'ուսում- նասիրէ գեղեցիկ և լուրջ յօդուածաշար- քով: Ամենէն հետաքրքրականն է «Արկա- ծախնդիր հայ պատանիի մը պատմութիւ- նը» որ քսանըութը սէնթով աշխարհի շրջանը կ'ընէ և իր ճանապարհորդութիւնը կը նկարագրէ:

Ապարեղը որ ծիրէնօ կը հրատարա- կուի՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարաթա- թերթն է: Յունուարի առաջին թիւը զար- դարուած է զրական կտորներով, քործիչ- ներու պատկերներով և տաղանդաւոր Հայկ Բաղդկեան արձանագործին արտադրու- թիւններով ու դէմքով: Սա եւս իր սիւները կը նուիրէ Ամերիկահայ կեանքին և Հայ- րենեաց նամակներուն:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Ո Ի Ղ Ղ Ե Լ Ի

Բազմ. Յունուար թիւ 1. եր. 4. սին 2րդ, տող 30— 34 ըլլաւու է. «Առաջինն՝ Մոզուց թագաւորն պար- սից... երկրորդն՝ թագաւորն Հնդկաց... երրորդն՝ թա- գաւորն Արարացացն», ևն:

Փետր. թիւ 2, եր. 62 սին 1, տող 30—31 «գնաց յաշխարհ նոցա մէն հազար՝ վրդաթ ևն «Ի բերեւ լուսն՝ ելին ընդ առաջ նորա սիրով թագ...» ևն:

Չորդ սին, տող 2րդ, ուղղելի այսպէս. «Հնդկաց: Իւ Աղբաւնոր արքայ իբրեւ զօրացեալ եղեւ նոցօք, և մե- նամարտեալ ընդ Պոքրոս՝ ընդ հակայագօր արքայն Հնդկ- կաց» ևն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԵՄԱՐԱՆ

Հ. Վ. Հազոմի. — Երգումն էին Հայոց մէջ. 49
Հ. Բ. Սարգիսեան. — Երեք թագաւոր մոգե- 62
րու գրոյցն

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Գ

Լէոնարտի. — Առ կոմս Գարեթ Բերուի (Թրգ. 70
Հ. Ա. Վազկեան).
Շիլլեր. — Իտեալները (Թրգ. Մ Ա. Մեղուն). 72
Հայմ. — Առ մայրն իմ (Թրգ. նոյն). 73
Լօրման. — Արեւի և երկու ցուլերը (առակ, 73
Թրգ. Ս. Եղաբեան)
Յովսէփ Մրսրոյեան. — Տարաբախտ կեանքը. 73
Հ. Ն. Ամիրխան. — Կոմսն իրաթան 74
Մոմթայմոմ. — Վշտալից Ծնունդի դէրը մը (Թրգ. Ա. Վ. Արեւեան). 76
Արսէմ—Նրկաթ. — Կազմողի գըշերը 78
Վիրգիլիոսի «Ենեականէն». — Ենեաա Գիդէի հետ կը ծանօթանայ. Թրգ. Հ. Ա. Վազկեան 81
Ց. — Յորեկան ճանդէս մը Ս Վազարու մէջ 84
Ց. Ումիհան. — Պետական ընկերութիւն և պե- տութեան դերը. 88
Յովակիմ Դէ Առաւօ. — Պէպէի մասժմուսը (մարտիկէն) 91
Հ. Մ. Գոտուրեան — Հանդէս ճանդէսից Ան- 9
րկահայ մամուլը